

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

SURDOTARJIMONLIK PRAKTIKUMI
O'QUV DASTURI

Bilim sohasi: 100000 – Ta'lim
Ta'lim sohasi: 110000 – Ta'lim
Ta'lim yo'nalishi: 60112700-Maxsus pedagogika: surdotarjimonlik
faoliyati

Chirchiq – 2023

Fan/modul kodi SurPrak 309		O'quv yili 2026-2027	Semestr 7	ECTS - Kreditlar 5	
Fan/modul turi Majburiy		Ta'lim tili O'zbek		Haftadagi dars soatlari 4	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)		Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Surdotarjimonlik praktikumi	60		90	150
2.	I. Fanning mazmuni. Fanni o'qitishdan maqsad –talabalarda Surdotarjimonlik praktikumi kursining asosiy mazmuni bo'lajak surdopedagoglarga eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan psixologik kontakt o'rnatish orqali sohaga oid nazariy ta'limotlar mohiyatini, imkoniyati cheklangan bolalar tasnifi, ta'limi, tarbiyasining nazariy asoslarini o'rgatish. Fanni o'qitish vazifasi - Kasbiy faoliyatda surdopedagogika, surdopsixologiya, klinika, xususiy AKT, boshlang'ich ta'lim fanlarini o'qitish, tarbiyavish ishlar, surdotarjimonlik, eshitish idrokini rivojlantirish, talaffuzga o'rgatish nazariyalarni qo'llash bo'yicha bilim, malaka va ko'nikmalarni namoyon etadi. II. Nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi: 1-mavzu. Surdotarjimada terminalogiya Terminologiya (termin va ... logiya) — 1) 1) leksikanutg bir sohasi; muayyan fan, texnika, ishlab chiqarish. tarmog'ining, san'at, ijtimoiy faoliyat sohasining tegishli tushunchalar tizimi bilan bog'liq terminlari majmui; 2) tilshunoslikning terminlarni o'rganuvchi sohasi. Terminologiya tor ma'noda ma'lum bir sohaga oid maxsus leksika. Mas., fizika terminologiyasi, ijtimoiysiyosiy terminologiya, mashinasozlik terminologiyasi kabi. Terminologiya umumxalq tilining leksikasi negizida vujudga keladi, boyiydi. 2-mavzu. Surdotarjimonlik faoliyatini yo'lga qo'yishda etika qoidalari Odob-axloq ijtimoiy ong shakli bo'lib unda jamiyatda yashayotgan kishilarning g'oyalari, tasavvurlari, tamoillari hamda yurish-turish qoidalari o'z aksini topadi. Axloq va yurish-turish qoidalarini sinonim tariqasida qo'llash mumkin. Ma'lumki jamiyatda kishilarning yurish-turish qoidalarini tartibga soluvch turli ijtimoiy normalar mavjud bo'ladi. Bu ijtimoiy normalar ijtimoiy jamoa yoki guruhlar doirasida umumqabul qilingan qoidalar yoki, ahloq na'munalari hisoblanadi. Bu normalar jamiyatda odamlarning yurish-turishini tartibga soluvchi vosita, kelishilgan jamoaviy harakatlarni takomillashtirishga xizmat qiladi.				

3-mavzu. Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan aloqa o'rnatish

Muloqot hayotning ajralmas qismidir va u odamlar o'rtasidagi aloqani o'rnatish uchun mo'ljallangan o'zaro ta'sir jarayonini aks ettiradi. O'tkazilgan ma'lumotlarning noto'g'ri idrok etilishi dushmanlar o'rtasida noto'g'ri tushunchalarning paydo bo'lishiga olib keladi

4-mavzu. Turli imo ishora nutqini farqlash

Til ichki tuzulishining pog'onaviylik tabiati butunlik deb olinayotgan birlikning nisbiyligini ko'rsatadi. Butunlik deb qaralayotgan obyekt faqat tilning ma'lum pog'onasiga nisbatan olinadi. Bir pog'onada butunlik sifatida qaralayotgan obyekt o'zidan yuqori pog'onaga, ya'ni kata butunlik tarkibiga uning elementi bo'lib kiradi. Masalan, morfema morfemik sathda ikki va undan ortiq fonemalarning munosabatidan tashkil topgan butunlik sifatida, morfologik sathda esa so'zning bir elementi sifatida qaraladi.

5-mavzu. Surdotarjimonlik rivojlanishida innavatsion ta'lim klasterining ahamiyati

O'zbekistonda uzluksiz pedagogik ta'limning milliy tizimini rivojlantirish konsepsiyasi loyihasi O'zbekiston Respublikasida pedagogik ta'limni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlarini belgilovchi monumental, mantiqiy hujjatdir umuman olganda, kontsepsiya asosiy vazifalarni bajaradi. Uzluksiz pedagogik ta'limning milliy tizimini rivojlantirish kontsepsiyasi zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy sharoitda tizimni takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlarini belgilaydi va uning ijtimoiy samaradorligini oshirish imkoniyatlarini bashorat qiladi kontsepsiya uzluksiz pedagogik ta'lim tizimini rivojlantirish sohasida konstruktiv boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun asos bo'lgan nazariy qoidalarni o'z ichiga oladi. Kontsepsiya 2021-2030 yillarga mo'ljallangan

6-mavzu. Ikki tillilik muhitida imo-ishoraning o'zlashtirilishi (bilingual)

Ikki tillilik, zullisonayn — 2 tilni yoki muayyan adabiy til va uning dialektini mukammal bilish. Bu ijtimoiy talab yoki biror sabab bilan yuzaga keladi. Uning tabiiy vujudga kelishiga bir davlat hududida ikki va undan ortiq xalq vakillarining jips yashashi ham sabab bo'ladi. O'zbek mum-toz adabiyotining ko'pgina vakillari ham o'zbek, ham fors tilini yaxshi bilganlar

7-mavzu. Surdotarjimonlik faoliyatini televideniya olib borish

O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida davriy tarqatishning doimiy nomga ega bo'lgan hamda bosma tarzda (gazeta, jurnal, axborotnoma, bulletin va boshqalar) va/yoki elektron tarzda (tele-, radio-, video-, kinoxronikal dasturlar, umumfoydalanishdagi telekommunikatsiya tarmoqlaridagi veb-saytlar) olti oyda kamida bir marta nashr etiladigan yoki efirga beriladigan shakli hamda ommaviy axborotni davriy tarqatishning boshqa shakllari OAV, deb ko'rsatilgan

8-mavzu. Surdo tarjima va pantomika uyg'unligini yaratish

Pantomima (yun. pantomimos — fa-kat tana harakati bilan o'ynovchi aktyor, taklid) — sahna san'ati turi. Unda badiiy obraz so'zsiz, mimika, imo-ishora, gavdani har maqomga solish orqali yaratiladi. P.Yevropada Yunoniston va Rimda, Osiyoda Xitoy, Hindiston, Xo-razm, Baqtriyada miloddan avvalgi 5—4-asrlarda yuzaga kela boshlagan. O'rta asrlarda P. katta bir san'atga aylanib, ko'pgina janrlarda (drama, fojia, ertak, pamflet kabi) qo'llandi. Ba'zan musiqa, ashula, hatto deklamatsiya (suxanpardozlik) bilan qo'shib olib boriladi. 20-asrda P.da Marsel Marso mashhur bo'ldi.

9-mavzu. Surdotarjimani sinxronlashtirish

Raqamli yoshdagi haqiqiy mobillik sizning kompyuteringiz yoki shaxsiy noutbuckingiz, smartfon yoki PDA bo'lsin, xohlagan joyingizdan yoki qurilmangizdan qat'i nazar, zarur bo'lgan muhim ma'lumotlarga ega bo'lishni anglatadi. Mobil internetga ega bo'lishdan tashqari, agar siz bir nechta qurilmada ishlashni boshlasangiz, har doim eng yangi fayllar mavjudligiga ishonch hosil qilish uchun bir xil sinxronlash yechimini yoki strategiyasiga ega bo'lishingiz kerak.

10-mavzu. Ommaviy ta'lim muasssalarida surdotarjimonlik faoliyatini yo'lga qo'yish

Har birimiz odamlarning transportda yoki ko'chada faol imo-ishoralarini ko'rganmiz. Va, ehtimol, siz bir vaqtning o'zida noqulaylik yoki uyatchanlik tuyg'usini his qildingiz. Qushlarning sayrashini, barglarning shitirlashini, ariqning shivirlashini, o'z farzandining kulgisini hech qachon eshitmaydiganlar borligini anglash alamli... Agar karning o'z ovozi bo'lmasa. Agar tarjimonlar bo'lsa, unda bunday odamlardan sog'lom odamlargacha bo'lgan zaif tushuncha ipi bo'lar edi va butunlay uzilib qolar edi.

11-mavzu. Turli ijtimiy sharoitlarda surdotarjimonlik qilish

Surdo tarjimoni kasbi eng ko'p talab qilinadigan kasblardan biri ekanligini kam odam biladi, chunki bizda 13 millionga yaqin kar va eshitish qobiliyati past odamlar bor. Ammo ko'r odam ham kardan ko'ra ma'lumotga boyroq: u suhbatni davom ettirish, radio va televizor tinglash qobiliyatiga ega. Aytgancha, yaqinda ProfGid kasbga yo'naltirish markazi aniq kasbga yo'naltirish testini ishlab chiqdi, u sizga qaysi kasblar sizga mos kelishini aytib beradi va sizning shaxsiyatingiz va intellektingiz haqida fikr bildiradi.

12-mavzu. Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarga surdotarjimon xizmatini ko'rsatishda qo'yiladigan kamchiliklar va xatolar

Ish haqi unchalik jozibador emas, shuning uchun mutaxassislarning halokatli yetishmasligi mavjud. Rossiyada eshitish qobiliyati zaif har ming kishiga uchta surdo tarjimon to'g'ri keladi, garchi kichik Finlyandiyada, masalan, ular yuz baravar ko'p. Ammo asta-sekin vaziyat yaxshi tomonga o'zgara boshlaydi. Endi hech bo'lmaganda kar odam o'z cho'ntagidan tarjimonga pul to'lamaydi. Hukumat qaroriga ko'ra, ushbu xizmatlar davlat tomonidan to'lanadi, shunchaki ariza

yo'zishingiz kerak.

13.-mavzu. O'zbek imo-ishora tilining lingvistik tahlili

Birinchi navbatda, bu rus tilida va boshqa tillarda neologizmlarning doimiy ravishda paydo bo'lishi, chet el so'zlari ko'p ishlatiladiganlar soniga qo'shilishi, ularning ma'nosini tushuntirish juda qiyin. Nima deyishimiz mumkin, agar faqat 2007 yilda Rossiyada, shu jumladan Voronejda karlar uchun umumiy ta'lim maktabi o'quv dasturi joriy qilingan bo'lsa - ilgari ular maxsus soddalashtirilgan bo'yicha o'qigan.

14-mavzu. Surdotarjimada tilning grammatik qurilish masalalari

Chet el imo-ishora tili tarjimonlari odatda tor ixtisoslikka ega bo'lib, ular yuqori darajadagi ustalar hisoblanadi. Masalan, o'z faoliyatining tabiatiga ko'ra, asosan keng auditoriya uchun ma'ruzalar, seminarlar, nutqlar va hokazolarni to'g'ridan-to'g'ri sinxron tarjima qilishda ishlaydigan surdo tarjimoni, ya'ni u og'zaki tildan to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilishda yuqori sifatli sinxron tarjimondir.

15-mavzu. Raqamlashtirilgan sharoitda surdotarjimonlik faoliyati

Televideniya surdo-tarjimonlar tomonidan so'zlashadigan imo-ishora tili, o'z navbatida, universaldir - butun dunyo bo'ylab millionlab odamlar u bilan muloqot qilishadi. Ko'pgina mamlakatlarda u, aslida, uzoq vaqt oldin ikkinchi rasmiy tilga aylandi. Ammo Rossiyada u hali ham rasman tan olinmagan. Ma'lum bo'lishicha, til borgan o'xshaydi, lekin u erda yo'qdek. Ammo Evropada, agar mutaxassis imo-ishora tilining asosiy usullarini o'zlashtirmasa, u ish ko'rmaydi, masalan, politsiya yoki ijtimoiy sohada.

III. Seminar mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Seminar mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Surdotarjimonlik o'rganish usullari. Surdotarjimada terminalogiya
2. Surdotarjimonlik faoliyatini yo'lga qo'yishda etika qoidalari
3. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar bilan aloqa o'rnatish
4. Surdotarjimonlik faoliyatini televideniya olib borish
5. Surdo tarjima va pantomika uyg'unligini yaratish
6. Surdotarjimoni sinxronlashtirish
7. Ommaviy ta'lim muassasalarida surdotarjimonlik faoliyatini yo'lga qo'yish
8. Turli ijtimoiy sharoitlarda surdotarjimonlik qilish
9. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarga surdotarjimon xizmatini ko'rsatishda qo'yiladigan kamchiliklar va xatolar
10. O'zbek imo-ishora tilining lingvistik tahlili
11. Surdotarjimada tilning grammatik qurilish masalalari
12. Ikki tillilik muhitida imo-ishoraning o'zlashtirilishi (bilingual)
13. Raqamlashtirilgan sharoitda surdotarjimonlik faoliyati
14. Surdotarjimonlik rivojlanishida innovatsion ta'lim klasterining ahamiyati
15. Surdotarjimaga asoslangan film tahlili

Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'limni baholash – bu talabalarning jamoaviy tartibda va yakka tartibda berilgan amaliy loyihalarni bajarishlari orqali amalga oshiriladi. Bunda har bir talabaga bitta jamoaviy loyiha va ikkita yakka tartibda bajariladigan loyiha beriladi. Talaba berilgan loyihaning maqsad va vazifalarini, mohiyatini tushungan holda qo'yilgan masalani o'rganib, izlanishlar olib boradi. Olingan natijalarni tahlil qilib, hulosalari bilan taqdimotlar tayyorlab himoya qiladi. Ishchi fan dasturida loyihalarning soni, mavzusi, mazmuni bajarish usullari va topshirish muddatlari to'liq ochib beriladi.

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

- 1.O'zbek imo-ishora tili fani predmeti, maqsadi va vazifalari, obyekti, tamoyillari.
- 2.Imo-ishora tilining taraqqiyoti .
- 3.Yangi so'zlar, tushunchalar, abstrakt tushunchalar, atoqliotlar, atamalar grammatik toifalar uchun yangi ishoralarning shakllanishi.
- 4.Yangi ishoralarning imo-ishoralar tili tizimidagi o'rni.
- 5.Imo- ishorali nutqni bilishi va kar bolalar ta'lim-tarbiyasi jarayonida qo'llab olishining surdopedagog uchun ahamiyat
- 6.Eshituvchilar va karlar orasida muloqot vositasi sifatida imo-ishora nutqini, uning texnikasi, yuzdan o'qiy olish imkoniyatini tutgan o'rni.
- 7.Daktil va imo-ishora nutqini o'quv tarbiya va ommaviy-madaniy ishlardan qo'llanilishi.
- 8.Daktil ishorali nutqning tarjimasi tahlili.
- 9.ENB bolalarni o'qitishda nutqdan foydalanish.
- 10.Imo- ishorali nutqni bilishi va kar bolalar ta'lim-tarbiyasi jarayonida qo'llab olishining surdopedagog uchun ahamiyat
- 11.Abstrakt tushunchalar, atoqli otlar, atamalar grammatik toifalar uchun yangi ishoralarning shakllanishiga ta'sir ko'rsatuvchi omillar
- 12.Daktil va imo-ishora nutqini o'quv tarbiya va ommaviy-madaniy ishlardan qo'llanilishi
13. ENB bolalarni o'qitishda nutqdan foydalanish.
- 14.Og'zaki nutq va uning rivojlanish xususiyatlari
- 15.Karlar maktablarida eshituv xonalari va ularning vazifalari
- 16.Maxsus maktabgacha tarbiya muassasalarida nutqiy materialni qabul qilishni rivojlantirish ishlarining o'ziga xosligi
17. Imo-ishora tillari
- 18.Bosh va yuz shakli tuzulishi imo-ishoradi o'rni
19. Tana a'zolari tili
- 20.Yuz ifodasini anglash san'ati
- 21.Imo-ishora xarakatlari aniqlash
- 22.Tana tili
- 23.Bosh va peshona shakllari
- 24.Qoshlar imo-ishoradagi holati

	25. Ko'zlar imo-ishoradagi holati 26. Burun va o'g'iz imo-ishoradagi holati 27. Tish va til imo-ishoradagi holati 28. Iyak va quloqlar imo-ishoradagi holati 29. Soch va psixologik xarakteristika 30. Xusnihatga qarab asosiy xususiyatlarni aniqlash
3.	VII. Ta'lim natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar) Fanni o'zlashtirish natijasida talaba: - Surdotarjimonlik praktikumining mazmuni va uni egallash usullari, imo-ishorali tilining rivojlanihi xaqidagi ma'lumotlar; eshitishida nuqsoni bor bolalarni o'qitishdagi turli bosqichlarda daktil nutqning o'rni va ahamiyati; imo-ishora tilining taraqqiyoti; eshitishida nuqsoni bo'lgan va eshituvchilar tomonidan og'zaki nutqni imo-ishorali nutqni og'zaki nutqga, va aksincha imo-ishorali nutqni nutqni og'zaki nutqga tarjima qilishni bilishi kerak; - imo-ishora nutqni egallash usullari, daktil nutqidan so'zlashuv vositasi sifatida foydalanish imo-ishora nutqidan so'zlashuv vositasida tarjima qilish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak; - Turizm faoliyat turlarida surdotarjimonlik qilish asoslari, Xalqaro turdagi professional sport faoliyat turlarida surdotarjimonlik qilish asoslari malakalarga ega bo'lishi kerak.
4.	VIII. Ta'lim texnologiyalari va metodlari: • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar; • jamoa bo'lib ishlash va hioya qilish uchun loyihalar
5.	IX. Kreditlarni olish uchun talablar: Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar va tushunchalar haqida mustaqil mushohada yuritish, joriy va oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha variantlar asosida yozma topshiriqlarni bajarishi zarur.
6.	X. Asosiy adabiyotlar: 1. "O'zbekiston karlarining imo-ishora nutqi", 2011 yil 2. Denis Draga, "RJY", Moskva 2011 yil 3. R.Fradkina, "Gapiruvchi qo'llar" Moskva 2001 4. Avvalboyeva D., Imo-ishora tili, Toshkent 2021 5. Sultonsaidova S., O'.Sharipova. O'zbek tili stilistikasi.//O'quv qo'llanma. –T., 2009. XI. Qo'shimcha adabiyotlar 1. Avvalboyeva D., Imo-ishora tili, Toshkent 2021

	2. Qodirova F.U., Sayfullayeva I.Q., Inklyuziv va korreksion ta’limda Art texnologiyalar, 2022 yil, ZEBO_PRINT 3. Qodirova F.U., Achilova S.J., Dehqanova M.G’, Logopedik texnologiya. 2023 yil 4. Qodirova F.U., Dehqanova M.G’., Pulatova D.A., Ibadullayeva SH.N., Surdopsixologiya, 2023 yil 5. Mirziyoyev Shavkat Miromonovich. Yangi O‘zbekiston strategiyasi.- Toshkent, 2021. -458 b. 6. Jiyanova N., Mo‘minova O., Maksumova S. Nutq madaniyati. 1va 2-kitob. –Toshkent: Navro‘z, 2016. 7. Raxmanova V.S. Maxsus pedagogika - T.: G‘offur G‘ulom, 2004 8. P.Po‘latova, Z.Mamarajabova, Sh.Amirsaidova va boshqalar. Maxsus pedagogika – T.: Fan va texnologiyalar, 2014 9. Ричецкая Э.Г, Э.В.Пархалина. Готовность слабослышащих детей дошкольного возраста к обучению в школе - М.: Владос, 2003 10. Дадахужаева Н ва Н.Нурмухамедова Сурдопедагогика - Т.: 2007 Axborot manbalari http://www.edu.uz–O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi sayti. http:www.uzedu.uz – O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi sayti. www.pedagog.uz www.cspi.uz www.pedagog.uz www.edu.uz www.natlib.uz (A.Navoiy nomidagi O‘z.MK) www.ziyonet.uz - Ziyonet axborot-ta’lim resurslari portali
7.	Chirchiq davlat pedagogika universiteti tomonidan ishlab chiqilgan va universitet Kengashining 2023 yil “_____” _____dagi qarori bilan tasdiqlangan
8.	Fan/modul uchun ma’sul: Dehqanova M.G’.- Pedagogika fakulteti, Maxsus pedagogika kafedrası o’qituvchisi.
9.	Taqrizchilar: Teshaboyeva Feruza - Qo’qon davlat pedagogika institute, maxsus pedagogika kafedrası dotsenti (Phd); Samarova Shohista – CHDPU, Pedagogika fakulteti, Psixologiya kafedrası mudiri.